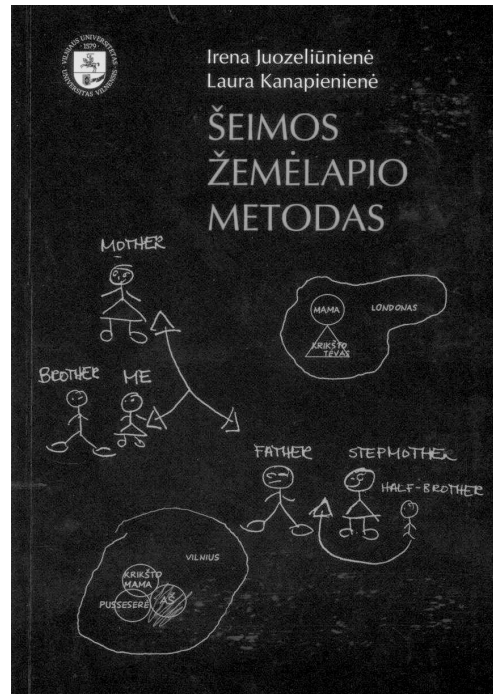

Vida Kanapienė

Šeimų tyrimas žemėlapiu metodu: naujas žinojimas ir kokybinio tyrimo kalbėsena

Žvelgdama į Irenos Juozeliūnienės ir Lauros Kanapienienės knygą *Šeimos žemėlapiu metodus*, nejučia prisiminiau garsaus rusų knygų iliustratoriaus Andrejaus Bondarenkos mintį: „knygos apipavidalinimas tampa kiekvienos knygos išoriniu dalyku – „kita mėnulio puse“. Knygos viršelis gyvuoja tarsi kitame laiko matavime, nei pati knyga: jis priverčia skaitytoją atsiversti knygą, o po to užstringa atmintyje kaip perskaityto teksto ženklas“¹. Iš tiesų, santūrus ir elegantiškas šios knygos viršelio dizainas apima ir joje pateikiamą originalų šeimos tyrimo metodą, ir skandinaviškas šio metodo ištakas, siejamas visų pirma su norvegų sociologės Irene'os Levin vardu.

Kaip nurodyta paantraštėje, *Šeimos žemėlapiu metodas* yra mokomoji knyga socialinių mokslų studentams. Atitinkamai ji turi visus reikalingus mokomajai knygai atributus (atskiros temos plačiau paaiškinamos specialiose išnašose, kiekvieno skyriaus pabaigoje yra pateikiami klausimai ir užduotys pasikartojimui, rekomenduojamos literatūros sąrašas ir kt.). Tačiau autorių dekla-

Irena Juozeliūnienė, Laura Kanapienienė. 2012. *Šeimos žemėlapiu metodas. Mokomoji knyga socialinių mokslų studentams*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 112 p.

¹ Ž. Petrauskaitė. Viršelis – kita knygos pusė. „Kauno diena“, 2004-02-25 < <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/virselis-kita-knygos-rdquo-menulio-puse-16869#ixzz2BMEoJL3O> >

ruojamais ne tik edukaciniais (supažindinti su šeimos žemėlapiu metodu, p. 5), bet ir moksliniais („konceptualizuoti taikomas metodo procedūras ir technikas šiuolaikinio žinojimo apie šeimas požiūriu, suteikti metodui kokybinio tyrimo kalbėsenos žodyną, išvelgiant konceptualizacijų vizualizacijos, trianguliacijos, verbalinės ir neverbalinės informacijos derinimo bei tiriamojo įveiklinimo strategijas“, p. 5) tikslais bei atliktos analizės gilumu ši knyga gerokai „peržengia“ standartinius vadovėlių rėmus ir orientuojasi į pakankamai aukšto intelektualinio lygio skaitytoją, turintį nemenką sociologijos teorijų ir metodologijos žinių bagažą. Todėl nesinorėtų knygos *Šeimos žemėlapiu metodus* aptarinėti vadovaujantis vien tik formaliaisiais kriterijais, kurie paprastai taikomi vertinant aukštųjų mokyklų vadovėlius bei kitas analogiškas publikacijas (šiuo atveju į keliamus svarbiausius klausimus dėl mokomosios knygos originalumo, dėstymo metodiškumo bei pagrindimo aiškiais didaktiniais principais, stiliaus sklandumo ir kt. galima būtų vienareikšmiškai atsakyti „tikrai taip“).

Knygos pavadinime yra „užkoduoti“ du dalykai – sociologinio tyrimo objektas (šeima) ir tyrimo metodas (šeimos žemėlapis). Taigi jeigu bandytume atsakyti į klausimą, kuo ši knyga yra originali ir vertinga, reikėtų kalbėti ne tik apie patį pristatomą metodą (arba, kaip teigia pratarėje autorės, jų siūlomą „žemėlapiu metodo interpretaciją“), bet ir apie tai, kaip jo taikymas išplečia šiuolaikinio žinojimo apie

šeimą ribas. Kitaip tariant, reikėtų pažvelgti į knygos *Šeimos žemėlapiu metodus* vietą Lietuvos šeimos sociologijos diskurse.

Nepretenduojant į išsamesnį šio diskurso pristatymą, vis tik reikėtų pažymėti, jog šeimos (kaip ir kitų sričių) tyrimai mūsų šalyje buvo (ir tebėra) glaudžiai susiję su galimybėmis dalyvauti įvairiuose tarptautiniuose projektuose (tai užtikrina vykdomų tyrimų finansavimą, rezultatų palyginamumą Europos ar netgi platesniame kontekste ir pan.). Vieni pirmųjų į tarptautinę mokslinių tyrimų erdvę integrovosi demografiškai, dalyvaudami stambiausiuose pastarųjų dviejų dešimtmečių lyginamuosiuose tyrimuose („Gimstamumo ir šeimos tyrimai Europos šalyse“, 1994–95 m.²; „Gyventojų politikos vertinimas“, 2001 m., tarptautinis „Kartų ir lyčių tyrimas“, 2006 m., atliktas kaip tarptautinės „Kartų ir lyčių programos“ sudėtinė dalis). Šiuose projektuose, kurie buvo vykdomi pagal tarptautinių ekspertų parengtas metodologines rekomendacijas, naudojant adaptuotas apklausos anketas, šeima yra tiriama sąsajoje su demografinių procesų (pirmiausia, gimstamumo) raida, todėl svarbiausias dėmesys skiriamas jos formavimui (gyventojų matrimonialinei ir prokreacinei elgsenai bei nuostatom), santykiams tarp lyčių / kartų ir individų gyvenimo kelio ypatumams šeimos demografinių įvykių kontekste. Sukaupta labai turtinga ir tarptautiniu mastu palyginama empirinių duomenų bazė³, leidžianti plėtoti

² Čia ir toliau nurodyti metai, kada buvo atliktos atitinkamų tyrimų apklausos.

³ Stankūnienė, V.; Baublytė, M.; Kanopienė, V.; Mikulionienė S. 1999. *Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas; Baublytė, M.; *Fertility and family surveys in countries of the ECE region. Standard country report. Lithuania*. New York and Geneva: UN/ECE, UNPF, *Economic Studies*, No 10q; Stankūnienė, V. 2007–2008. *Tėvai ir vaikai. Vyrų ir moterų šeimoje ir visuomenėje. Kartų ir lyčių tyrimo standartinės lentelės*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.

ties teorinį⁴, tiek ir labiau į praktiką, t.y. į gyventojų / šeimos politikos reikmes orientuotą diskursą⁵. Niekas negalėtų kvestionuoti ir dėl įgytos patirties, taikant kiekybinę šeimos tyrimų metodologiją vertingumo – ši patirtis sėkmingai pritaikyta vykdant kitus tyrimus (pvz. transnacionalinių šeimų⁶).

Minėtų tyrimų rezultatai liudija apie sparčius šeimos pokyčius šalyje (naujų jos modelių plėtrą, įvairesnių šeiminių gyvenimo formų plėtrą ir t.t.) – visa tai yra įvardijama kaip šeimos transformacija⁷, šeimos deinstitutionalizacija arba šeimos instituto fragmentacija Lietuvos šeimos struktūrai „nors specifiškai, bet artėjant prie vakarietiškos“⁸. Aktyvios diskusijos viešojoje erdvėje, jau nekalbant apie kai kurių politinių partijų retoriką (ir konkrečius veiksmus) liudija apie (bent jau tam tikros visuomenės dalies) nesuitaikymą ar nenorą taikytis su šiais pokyčiais.

Arba, kaip teigia A.Maslauskaitė, „Lietuvoje [...] užkonservuota „normalios šeimos“ idėja lieka atspari socialinės kasdienybės pokyčiams“. Apibendrinama mintį autorė sako, kad ši idėja „modeliuoja socialinių veikėjų lūkesčius šeimai ir šeiminiams santykiams“.⁹ Tačiau ar visuomet „kultūriniai šeiminių gyvenimo normatyvai“ („kultūriniai vaizdinai apie šeimą“) yra esmingas individualias nuostatas lemiantis veiksnys?

Manytume, kad atsakymų į šį (ir daugelį kitų klausimų, kuriuos galima būtų išskirti kalbant apie šiuolaikinę šeimą ir jos prieštaras) paieška implikuoja naujų tyrimų metodų taikymą. Šią savo mintį galėčiau pagrįsti sugrįždama prie recenzuojamos knygos. Tarsi netiesiogiai dalyvautų diskusijoje, I. Juozeliūnienė ir L. Kanapienienė teigia, kad „šeimos žemėlapiu metode <...> individuali tiriamojo nuomonė netestuojama pagal tai, kaip ji atitinka „teisingą“

⁴ *Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*. 1997. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas; Stankūnienė, V.; Mikulionienė, S. 2000. *Gyvenimo kelias: perėjimas į socialinę brandą*. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas; Česnuitytė, V. 2004. Socialinio statuso įtaka pirmos šeimos kūrimui. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 2, p. 46–51; *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*. 2009. (atsakingos redaktorės ir sudarytojos: V. Stankūnienė, A. Maslauskaitė). Vilnius: Socialinių tyrimų institutas; Kraniauskienė, S. 2011. Tapimas suaugusiuoju: jaunimo socialinė branda Lietuvoje. Gyventojų studijos, Nr. 2, Vilnius: Socialinių tyrimų centras.

⁵ Stankūnienė, V.; Jonkarytė, A.; Mikulionienė, S.; Mitrikas, A.A.; Maslauskaitė, A. 2003. Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas; Stankūnienė, V.; Jasilionienė, A.; Jančaitytė R. 2005. *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas; *Lietuvos gyventojų politikos metmenys: kartų ir lyčių tyrimo pamokos*. 2010. (atsakingoji redaktorė ir sudarytoja V.Stankūnienė), Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

⁶ Maslauskaitė, A.; Stankūnienė, V. 2007. *Šeima abipus sienų. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.

⁷ Jonkarytė, A.; Mitrikas, A.A. 2003. Šeimos transformacija Lietuvoje: požymiai ir veiksniai. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 2, p. 51–58.

⁸ Maslauskaitė, A. 2010. Lietuvos šeima ir modernybės projektas: prieštaros bei teorizavimo galimybės. *Filosofija. Sociologija*. T. 21, Nr. 4, p. 310.

⁹ *Ibid.*: p. 316

arba institucinę šeiminių gyvenimo sampratą“ (p. 5), arba vienas iš esminių jo bruožų yra tai, jog jis grindžiamas atvira šeimos samprata – jo metodologija „neturi griežtų šeiminių gyvenimo analizės orientyrų, nesivadovauja įsitvirtinusiomis šeiminių gyvenimo aiškinimo schemomis, kitaip tariant, tyrimas nėra grindžiamas institucionalizuotu žinojimu apie šeiminių struktūrą, vaidmenis, santykius šeimoje“ (p. 43). Paliekant galimybes tiriamajam (tiriamiesiems) konstruoti / rekonstruoti kuriamą šeimos modelį, gaunama informacija apie individualias šeiminių gyvenimo koncepcijas, o tai leidžia spręsti apie jų atitikimą (ar neatitikimą) normatyvinei sampratai.

Knygos pratarinėje pristatydamos šį kokybinį metodą, autorės pažymi ir kitus jo aspektus, žyminčius tyrimo proceso specifiką ir jos keliamus reikalavimus tyrėjui (kūrybiškumas, gebėjimas įvertinti išskylančias sąveikas, reflektuoti ir pan.). Taigi jo taikymas atveria plačias galimybes, tačiau kartu yra ir nemenkas iššūkis, arba, pasak knygos autorių, be išankstinio pasirengimo „metodo pranašumai gali pavirsti sunkumais, netgi neįveikiamomis kliūtėmis“ (p. 85). Manytume, kad šios knygos studijos (būtent studijos, o ne šiaip perskaitymas) suteikia tikrai gerus pagrindus tokiam pasirengimui: skaitytojui ne tik išsamiai pristatomas pats metodas, analizuojama ir kritiškai vertinama jo taikymo patirtis, bet ir atskleidžiama jo vieta šeimos sociologijos bei kokybinių šeimos tyrimų kontekste.

Daug vertingų žinių, kurios yra būtinos, norint suprasti kokybinės metodologijos teorinius pagrindus yra pateikiama specialiose išnašose: jose, remiantis aktualia užsienio literatūra, pristatytas simbolinis interakcionizmas (p. 35),

modernus ir postmodernus diskursas šeimos sociologijoje (p. 7–8), individualių tinklų teorija (p. 31) ir kt. Taigi skaitytojui nereikia ieškoti kitų šaltinių norint „atšviežinti“ pamatines žinias, jis taip pat sužino, kaip galėtų toliau kryptingai papildyti šių žinių bagažą. Platus teorinės literatūros šaltinių sąrašas, apimantis išsamią šeimos žemėlapiu metodo kūrėjos Irene'os Levin ir vieno iš iškiliausių šiuolaikinių šeimos sociologų, diadinės šeimos tyrimų perspektyvos autoriaus Jan Trost bibliografiją, taip pat apie šimtą Vakarų sociologų darbų yra ne tik jau pats savaime labai vertingas visiems besidomintiems šeimos sociologijos problematika; tai liudija apie didžiulį ir kruopštų knygos autorių darbą, atliktą apibendrinant sukaupią patirtį bei jų itin atsakingą požiūrį į savo misiją. (Deja, sociologijos knygų lentynoje galima rasti ir tokių nacionalinių tyrimų metodams skirtų mokomųjų publikacijų, kurių šiais išsakytais žodžiais negalėtume komentuoti.)

Kadangi vienas iš svarbiausių recenzijos tikslų yra pristatyti leidinį arba nutiesti jo kelią link skaitytojo, apžvelgsime šios knygos turinį ir svarbiausias autorių išvalgas. Pirmojoje dalyje, skirtoje kokybinių šeimos tyrimų apžvalgai, pažymima jų įvairovė ir vieta kokybinių tyrimų metodologijoje, akcentuojamas sąvokų *šeima* ir *kokybinis tyrimas* kontekstiškumas bei jų sąsajos su šeimos ideologija, taigi išryškinamas ir jų praktinis angažuotumas bei diskusinis pobūdis (p. 6, 7). Apibrėžiant šeimos kokybinį tyrimą siūloma laikytis Jane Gilgun pasiūlyto „negriežtojo“ varianto, kurį knygos autorės papildė požymiu, nurodančiu kad „tyrimo duomenų analizė gali būti atliekama, pasitelkiant kompiuterines programas; pvz., MAXqda ir kt. (p. 9).

Taigi šeimos kokybinio tyrimo procesai gali turėti tiek kokybinę išraišką, tiek ir būti mišraus pobūdžio, kai rezultatai įvertinami suteikiant duomenims kiekybinį pavidalą. Pristatant kokybiniuose šeimos tyrimuose taikomas metodologijas, atkreipiamas dėmesys į „teorinio išmanymo ir praktinio atlikimo darną“ (p. 10). Viena vertus, teorijos dalyvauja visuose tyrimo etapuose, jos lemia tyrimo metodų pasirinkimą, kita vertus, pradiniai teoriniai modeliai kokybiniuose tyrimuose gali būti koreguojami, atsižvelgiant į jų metu surenkamus duomenis (p. 10).

Analizuodamos kokybinių šeimos tyrimų ypatumus (antrasis skyrius), I. Juozeliūnienė ir L. Kanapienienė išplėtoja savo mintis, išsakytas knygos pratarinėje dėl kokybinio metodo teikiamų galimybių, tiriant šeimą bei tyrėjo vaidmens šiuose tyrimuose. Apibrėždamos konkrečiau šių tyrimų lauką („šeiminis pasaulis“, arba, šeiminio gyvenimo procesai, patirtys, sąveikose kuriamos reikšmės ir jų raiška), jos išpėja tyrėja, kad nepaisant teikiamų „šansų“, tyrimo procedūros pačios savaime negarantuoja tiriamųjų visiško atsivėrimo, todėl rekomenduojama neapsiriboti vieno asmens (šeimos nario) nuomone. Tyrėjui (ypač pradedančiajam – jam pirmiausia ir yra adresuojama ši knyga) itin vertingos toliau pateikiamos konkrečios rekomendacijos, padedančios išvengti kokybiniuose šeimos tyrimuose slypinčių tam tikrų pavojų.

Po pakankamai išsamaus ir informatyvaus (turint galvoje mokomosios knygos paskirtį ir tikslus) teorinių ir metodologinių pagrindų pristatymo, kituose knygos skyriuose logiškai pereinama prie paties aptariamojo metodo. Pažymima, kad sociologiniuose tyrimuose žemėlapiai naudojami tyrimo duomenų rinkimui

ir pateikimui. Knygos autorės aptaria sąvokų ir sampratų žemėlapių ypatumus ir nurodo, kad šeimos žemėlapiu metodu sudaromi tiriamojo sampratų žemėlapiai. Pastarieji leidžia vizualizuoti tiriamojo žinojimą, patirtį, atminties įvykius.

Daug dėmesio skiriama šeimos žemėlapiu ištakoms (siejamoms su psichoterapeuto D. Kvebaek, jaunų šeimų tyrėjo J. Jogerson vardais) ir šio metodo autorės, norvegų sociologės Levin, pristatymui: aprašomi jos pirmieji tyrimai Filadelfijos vaikų konsultacinėje klinikoje, atlikti taikant šį metodą, išryškunami jo panašumai ir skirtumai, lyginant su kitais metodais (sociometrijos, individualių tinklų). Svarbu, kad atliekant palyginimus, išnašose yra pristatomi ir paminėtųjų tyrimų teoriniai pagrindai (sociometrija, individualių tinklų teorija). Taigi nuosekliai laikomasi keliamų mokomajai literatūrai reikalavimų, nė minutėlę nepamirštant, jog knygos skaitytojams studentams ši „kontekstinė“ informacija yra labai reikalinga ir svarbi.

Taikant šeimos žemėlapiu metodą vadovaujama pragmatizmo ir simbolinio interakcionizmo teorinėmis prielaidomis ir idėjomis. Knygoje pateikiamas pakankamai išsamus šių idėjų aprašymas, pristatomi jų autoriai (A. Straussas, C. S. Peircas, C. Geertzas), aptariamoms pagrindinės sąvokos ir duomenų rinkimo bei interpretavimo procedūros. Parodoma, kaip yra pasitelkiama atvira šeimos samprata bei diadinė šeimų tyrimo metodika. I. Juozeliūnienė ir L. Kanapienienė akcentuoja, kad naudojamos metodologijos leidžia „pažvelgti į tyrimą reflektyvumo požiūriu“ (p. 43), šiuo atveju tyrėjas yra tyrimo konstruotojas ir rekonstruotojas, kurio „veiklos sėkmė priklauso <...> nuo jo asmeninio

tikrovės patyrimo, sangražos gebėjimo“ (p. 44). Ši apibendrinanti mintis nuosekliai pratęsiama kituose skyriuose. Analizuojant duomenų rinkimo procedūrą (pakopas), taip pat aprašant tyrimo etiką remiamasi jos autorių asmenine patirtimi, kuri įgyta taikant šį metodą. Savikritiškas tyrimų praktikos pristatymas, nurodant iškilusius nesklaidumus, yra vertingas preventinis įrankis kitiems tyrėjams, galbūt padėsiantis jiems išvengti klaidų ateityje.

Šeimos žemėlapių metodas kokybinių metodų gausoje išsiskiria ypatumais, kurių išryškkinimas, be abejonės, yra vienas iš svarbiausių knygos autorių uždavinių. Tai matyti skaitant visą tekstą, o apibendrinančią informaciją randame paskutiniame ketvirtojo skyriaus poskyryje, kuriame, pateikiant nuorodas į Levin, Trostą ir kitus sociologus, pakankamai detalai aprašyti svarbiausi šio metodo skiriamieji bruožai (vizualizacija, verbalinės ir neverbalinės informacijos derinimas, trianguliacija, tiriamojo įveiklinimas); pabaigoje vėlgi (jau ne pirmą sykį) sugrįžtant prie tyrėjui keliamų reikalavimų. Čia būtų tikslinga pacituoti pačias autorės, jog šis metodas – tai tarsi tyrėjo „pasivaikščiojimas su tiriamuoju, kuriame yra aiški kryptis, tačiau ėjimo tempas ir vingiai priklauso nuo paties tiriamojo“; arba dėl pastarojo „kūrybiško dalyvavimo tyrimo metu iškyla klausimai“, kurie sukelia nukrypimus nuo numatytos struktūros ir parengtųjų interviu gairių (p. 62).

Konkretūs tokių „pasivaikščiojimų“ pavyzdžiai, iliustruojantys metodo galimybes ir ypatumus, yra analizuojami, pasiremiant Levin šeimos po skyrybų, pakartotinės santuokos šeimų tyrimais, taip pat knygos autorių vykdyto *atotolio šeimų* tyrimu. Nurodytasis (p. 68) tokių pavyzdžių sąrašas yra ilgesnis, gaila, kad apsiribota tik kai kurių jų įvardijimu, bet ne pristatymu skaitytojui; manytume, kad tai būtų buvę tikslinga padaryti, juo labiau, kad yra ir atitinkamos šios knygos autorių publikacijos. Beje, jos gerokai „pasikuklino“, pateikdamos literatūros sąrašę tik vienintelę Irenos Juozeliūnienės publikaciją (Juozeliūnienė, I. 2003. *Janas Trostas ir šeimos sociologija: Naujos tyrimo galimybės*. Vilnius, Garnelis). Šiame sąrašę pasigendama kitų vertingų ir aktualių knygos autorių darbų¹⁰, su kuriais skaitytojui, besidominčiam šeimos sociologija ir kokybiniais tyrimų metodais tikrai pravartu susipažinti.

Kalbant apie literatūros sąrašę ir pristatomus autorius, reikėtų vis tik pastebėti, jog nepavyko išvengti kai kurių netikslumų, rašant užsienio autorių pavardes: daugumoje teksto vietų pavardžių galūnės yra „sulietuvinotos“ (pvz., Strauss, Glasserio, analogiškai Strausu, Glasseriu, p. 12), tačiau greta rašoma: Jane's Gilgun (p. 12), Jamesu White'u (p. 14) ir pan.; arba pavardės rašomos originalo kalba, jų nelinksniuojant. Kiek „rėžia akį“ ir tai, kad vienur pateikti autorių pilni vardai ir

¹⁰ Juozeliūnienė, I.; Kanapienienė, L. 2011. „Šeimos žemėlapių metodas“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Nr. 12(29), p. 35–54; Juozeliūnienė, I.; Martinkėnė, G. 2011. „Lithuanian family in the context of migration: representation in legal documents and TV broadcasts“, *Filosofija. Sociologija*, T. 22, Nr. 4, p. 414–425; Juozeliūnienė, I. 2008. „Doing research on families with parents abroad: the search for theoretical background and research methods“, *Filosofija. Sociologija*, T. 19, Nr. 4, p. 72–79 ir kt.

pavardės, kitur – tik inicialai ir pavardės, dar kitur – tik pavardės. (Šie pastebėjimai yra skirti veikiau knygos redaktorei, nei jos autorėms; kaip jau buvo pažymėta, jų skrupulingumas, atidumas ir pagarba skaitytojui nusipelno labai aukšto įvertinimo ir yra neabejotinas plataus knygos *Šeimos žemėlapis metodas* pripažinimo garantas).

Telieka palinkėti Irenai Juozeliūnienei, Laurai Kanapienienei ir jų kolegėms ne tik sėkmingai taikyti jų aprašytuosius (taip pat ir kitus) metodus šeimos tyrimuose, bet ir toliau plėtoti pradėtą tradiciją: pristatyti akademinėi visuomenei (ir plačiajam skaitytojų ratui) skandinavišką ir Vakarų šeimos sociologijos diskursą bei inovatyvius tyrimų metodus.